

Riska noteikšana iekšējā audita plānošanā

Finanšu ministrija
Iekšējā audita departaments
Dana Stauvere

Saturs

- ▶ Kas ir risks?
- ▶ Identificēšana
- ▶ Novērtēšana

Definīcijas

- ▶ **Risks** ir jēdziens, ar kuru parasti apzīmē dažādu vērtību iespējamu zaudēšanu nākotnē.
- ▶ Tātad, risks pēc būtības ir varbūtība, ka dažādu notikumu rezultātā gala iznākums ir vēl sliktāks nekā sākuma situācijā
 - /Vikipēdija/

Definīcijas

- ▶ Risku identificēšana ir iestādes mērķu sasniegšanai izmantoto informācijas avotu [ievainojamības](#) un [draudu](#) identificēšanas process un lēmumu pieņemšana par pretpasākumiem, lai samazinātu riskus līdz pieņemamam līmenim, ņemot vērā informācijas avota nozīmību.
- ▶ Avots: *The Certified Information Systems Auditor (CISA) Review Manual 2006*

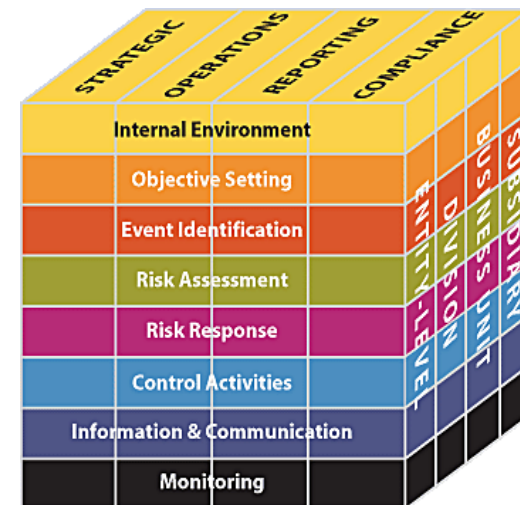
Definīcija – IFAC

- ▶ **Notikumi, kas var būtiski ietekmēt finanšu pārskatu**

Avots: Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small- and Medium-Sized Entities

Kopējā risku vadības valoda un izmantotie standarti

- ▶ COSO ERM
- ▶ Notikums, kam var būt gan pozitīva, gan negatīva ietekme vai abas.
- ▶ Notikumi ar negatīvu ietekmi tiek uzskatīti par riskiem, kas var aizkavēt vērtības veidošanos vai samazināt jau esošu vērtību.
- ▶ Notikumi ar pozitīvu ietekmi tiek uzskatīti par iespējam.

Definīcijas

- ▶ Risks ir nenoteiktības ietekme uz mērķu sasniegšanu
- ▶ Nenoteiktība ietver notikumus (kas var notikt un var nenotikt) . Nenoteiktības cēloņi ir neskaidrība vai informācijas trūkums/nepietiekamība
- ▶ Notikumi var būt gan pozitīvi, gan negatīvi

Avots: ISO 31000 (2009) /ISO Guide 73:2002

Definīcija

- ▶ Risks – iespēja, ka notiks notikums, kas negatīvi ietekmēs mērķu sasniegšanu
- ▶ Riska komponentes:
 - Notikums;
 - varbūtība, kas nosaka, vai nevēlamais notikums notiks;
 - nevēlamā notikuma nelabvēlīgas sekas un ietekme;
 - nenoteiktība un augstāk minēto komponentu uztvere.

Risks un mērķi

Iestādes mērķis

Sistēmas mērķis

Risks

Dažādi termini I

Risks ir kaut kas, kas var notikt un tā ietekme(s) uz mērķu sasniegšanu (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).

Notikums ir specifisku apstākļu atgadījums.

- ▶ Piezīme 1. Notikums var būt zināms vai nezināms.
- ▶ Piezīme 2. Notikums var būt viens vai virkne atgadījumu.
- ▶ Piezīme 3. Iespējamība, kas ir saistīta ar notikumu, var tikt novērtēta noteiktā laika periodā. (ISO73)

Iekšējā kontrole (kontrolē) ir organizācijas pārvaldības mehānismi, t.sk. politikas, procedūras un procesi (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).

Reaģēšana uz risku ir veiktās aktivitātes, lai izveidotu situāciju, kurā pakļaušanās riska iedarbībai organizācijai ir pieņemama (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).

Dažādi termini I

- ▶ **Riska analīze** ir informācijas sistemātiska pielietojuma process, lai novērtētu/ saprastu risku (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).
- ▶ **Riska vērtēšana** ir riska analīzes un novērtēšanas process (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).
- ▶ **Riska novērtēšana** ir risku analīzes rezultātu un risku apetītes salīdzināšanas process (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).
- ▶ **Risku identificēšana** ir risku identificēšanas un pierakstīšanas process (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).
- ▶ **Riska īpašnieks** ir pienākums vai persona, kas ir atbildīga par noteikta riska visu aspektu vadīšanu (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).
- ▶ **Riska apetīte** ir riska lielums (līmenis), kuru organizācija ir gatava akceptēt, pieciest vai kuram būt pakļauta jebkurā laika brīdī (BS 31100 DPC: 07/30153955 DC).

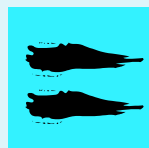
Kā formulēt riskus?

Risks

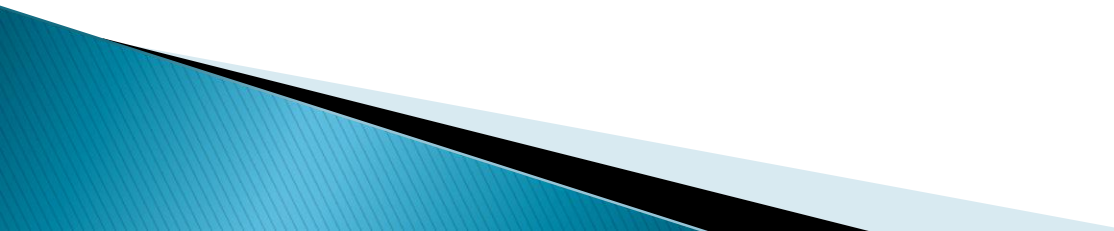
- ▶ Notikums
- ▶ Kontroles trūkums

Risks

- ▶ „nevēlama notikuma”
varbūtības vai seku
apkopojuma
nozīmīguma
indikators, kas varētu
nelabvēlīgi ietekmēt
risku saņēmējus.

Kā formulēt riskus?

- ▶ Notikums, kas izraisa nelabvēlīgās sekas (tam piemīt varbūtība un ietekme)
 - ▶ Iespēju neizmantošana **arī ir risks**
 - ▶ Kontroļu neesamība **nav risks**
-

Uzdevums diskusiju dalībniekiem

Atzīmējiet labās
prakses piemērus.

Kāpēc tieši šis?

Kas nepareizi
neatzīmētajos?

Kad identificē riskus?

Stratēģiskās plānošanas laikā

Sistēmas analīzes laikā

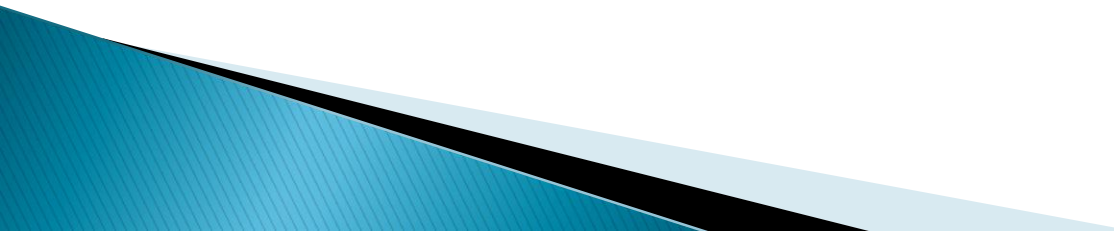

Standarts 2010 – Plānošana

- ▶ Iekšējā audita vadītājam jāizveido **uz riskiem balstīti plāni**, lai noteiktu iekšējā audita struktūrvienības prioritātes saskaņā ar organizācijas mērķiem.

Kad identificē riskus?

Stratēģiskās plānošanas laikā

1. Sistēmu prioritizēšana
 2. Audita vide
 3. Pastāvīgo lietu veidošana
-

Standarts 2210.A1

Riska novērtējums darba uzdevuma plānošanas laikā

- ▶ Iekšējiem auditoriem jāveic iepriekšējs tāda **riska novērtējums**, kas attiecas uz pārbaudāmo darbību. Ar darba uzdevuma mērķiem jāatspoguļo šī novērtējuma rezultāti.

Kad identificē riskus?

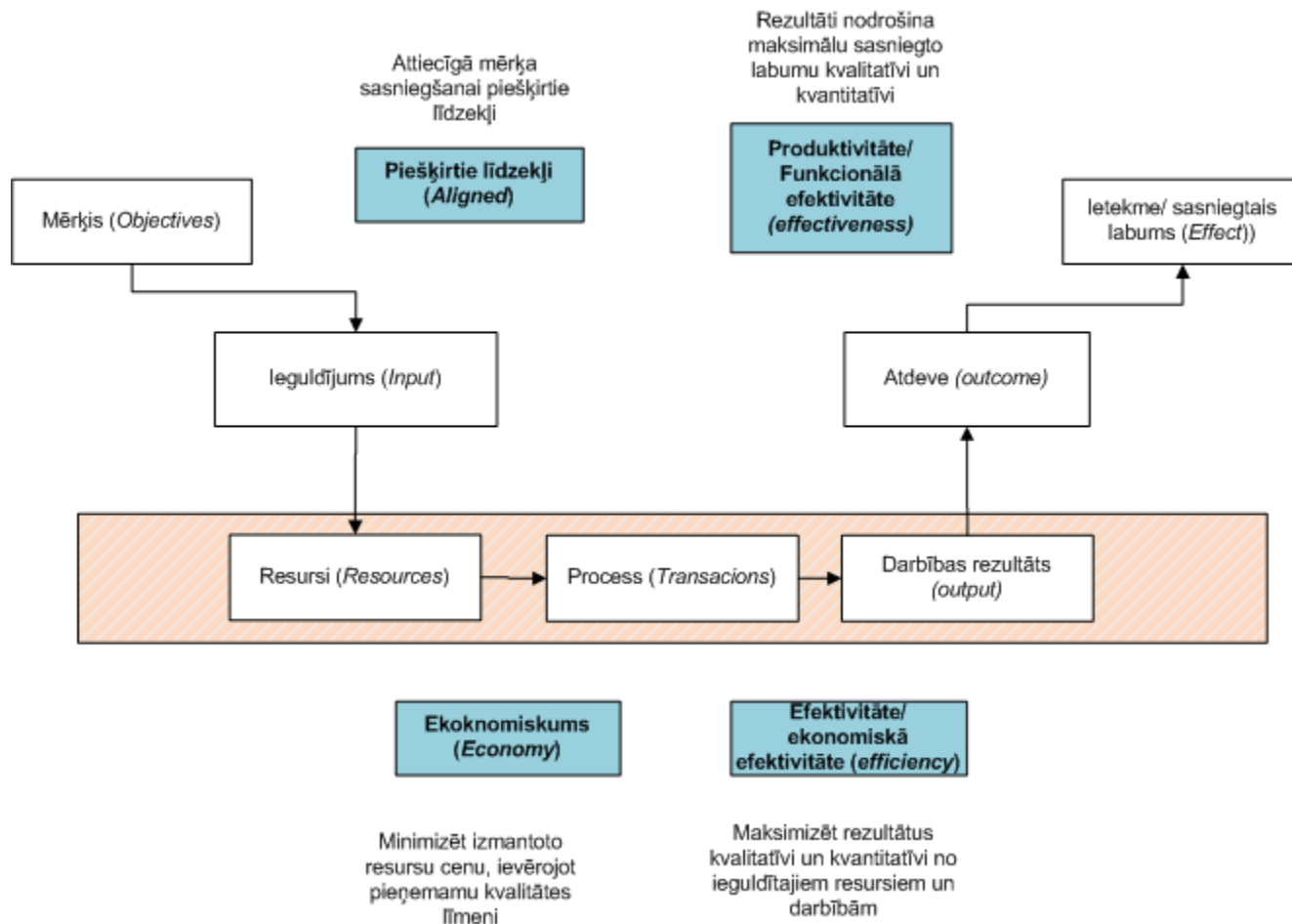
Sistēmas analīzes laikā

1. Jāiegūst informācija sistēmas:
 1. Plānošanu
 2. Organizāciju
 3. Norisi
 4. Uzraudzību
2. Iegūstot informāciju par riska jomām

Mērķu savstarpējā saskaņošana

Sistēmas darbības cikls

Sistēmas analīzes laikā

- Mērķi
- Procedūras
- Resursi
- Īpaši uzdevumi
- Plāni
- Plānotie uzlabojumi
- Kā nosaka mērķus un kas iesaistīts to īstenošanā

Plānošana

Organizācija

- Struktūra
- Amata apraksti
- Padotība
- Sadarbība (ar ko)?
- Atrašanās vieta
- Aprīkojums un tā atrašanās vieta
- Pienākumu un atbildības sadalījums
- Izmaiņas struktūrā

- Instrukcijas
- Kā saprot?
- Uzraudzība
- Pilnvaras atbilst atbildībai?
- Problēmas, kas saistības sabiedrību vai likumdošanu
- Ierobežojumi

Norise

Uzraudzība

- Standarti vadlīnijas
- Darba process
- Finanšu dati
- Finanšu atskaites
- Darba izpildes shēmas

Kādos dokumentos meklēt informāciju?

- ▶ Identificēt sistēmas ilgtermiņa un īstermiņa mērķus (salīdzināt tos ar iestādes mērķiem – vai atbalsta, vai nav pretrunā)
- ▶ Pārskatīt iepriekšējo auditu darba materiālus, ziņojumus (lietas, kam vērts pievērst uzmanību);
- ▶ Izvērtēt rokasgrāmatas, procedūras, plūsmu shēmas, instrukcijas (identificēt jomas, kas pakļautas riskiem)
- ▶ Novērtēt atrašanos organizācijā, pilnvaras
- ▶ Pārskati, ziņojumi, sūdzības, incidentu reģistrs...
- ▶ Pārskatīt ar auditējamo jomu saistīto literatūru gan attiecībā uz auditu, gan uz procesu (labākā prakse)

Kam vēl pievērstu uzmanību?

- ▶ Resursu patēriņš
 - Dubultā
 - pārlietu daudz
 - par dārgu
- ▶ Izveidotā struktūra (neatbilstoša)
- ▶ Darba organizācija
 - Neskaidra
 - Neatbilstoši standarti
 - Mērķi neatbilsts iestādes vajadzībām
 - Nekompetenti darbinieki
- ▶ Darba rezultāti
 - Savlaicīgums, kvalitāte

Risku novērtēšana

- ▶ Kvantitatīvi
- ▶ Kvalitatīvi
- ▶ Vērtē risku iestāšanās **varbūtību** un iespējamo **ietekmi** uz mērķu sasniegšanu
- ▶ Izmantojot novērtējumu skalas un piešķirot kvantitatīvu vērtējumu
- ▶ Izmantojot kvalitatīvu vērtējumu (augsts, vidējs, zems)

Risku novērtēšana

- ▶ **Sākotnējais risks** jeb iedzimtais (*inherent or gross risk*) – risks, kas pastāv pieņemot, ka iestādē nav veikti kontroles pasākumi tā mazināšanai
- ▶ **Atlikušais risks** (*residual or net risk*) – risks, kas saglabājas pēc tam, kad vadība, reaģējot uz risku, ir veikusi pasākumus nevēlamu notikumu ietekmes un iespējamības samazināšanai, tostarp kontroles pasākumus.

Sākotnējais risks

- ▶ Sākotnējais risks **piemīt katrai konkrētai sistēmai atkarībā no tās specifikas un saiknes ar citiem procesiem. Tas ir jāizvērtē, neņemot vērā iedibinātās kontroles.**

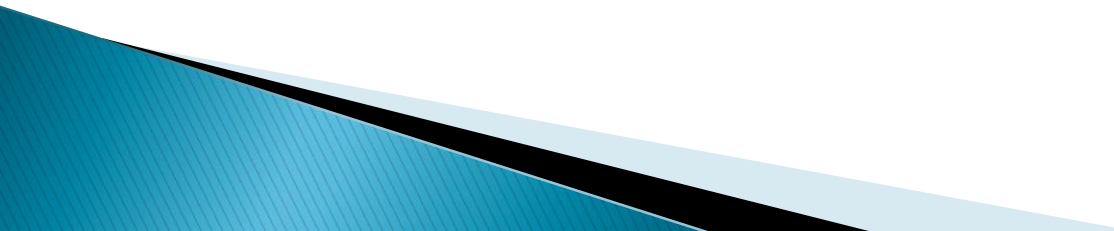
Kontroles risks

- ▶ Kontroles risks norāda, vai iedibinātā kontrole pietiekami labi nodrošina pret sākotnējo risku, atlikušā riska vadību noteiktās risku apetītes un tolerances līmenī.
- ▶ Kontroles novērtējums, vai izveidotās kontroles uzbūve ir atbilstoša un vai tā eksistē

Kontroles līmenis

- ▶ Izvērtējot kontroles, ir jāņem vērā, ka kontrolēm ir jābūt samērojamām ar sākotnējo risku: zemam sākotnējam riskam nevajag augstu kontroli un, savukārt, augstam riskam nepieciešama spēcīga kontrole.
- ▶ Auditora uzdevums ir virzīt pārbaudes tieši uz tām jomām, kur sākotnējais risks ir augstāks, līdz ar to iedibinātajām kontrolēm ir īpaša nozīme

Atlikušais risks

- ▶ Atlikušais risks ir risks, ka ne visas kļūdas, novirzes tiks atklātas ar kontroles palīdzību
 - ▶ Riskus nevar/nevajag novērst 100%
 - ▶ Galvenais ir pārlicināties vai atlikušais risks nepārsniedz vadības noteikto līmeni
-

Atlikušā riska aprēķināšanas tabula

<i>Sākotnējais risks</i>	<i>Kontroles risks</i>	<i>Atlikušais risks</i>	<i>Komentāri</i>
Augsts (A)	Zems (Z)	Zems (Z), (Pieņemams)	Ar spēcīgu kontroļu palīdzību augstais risks tiek samazināts līdz zemam, līdz ar to kontroles ir īpaši svarīgas, tās ir jātestē, lai pārliecinātos, ka tās darbojas un ir efektīvas. Ja konstatē, ka tās ir efektīvas, detalizētās pārbaudes var tikt samazinātas.
Augsts	Augsts	Augsts	Kontrole ir slikta, testēšanu nav nozīmes veikt. Jāizvēlas kāda no turpmākajām darbībām: <ol style="list-style-type: none"> 1) jāraksta rekomendācijas IKS uzlabošanai; 2) jāizvērtē situācija, vai nav jāveic pastiprināti detalizētās pārbaudes, lai pārliecinātos, ka vājās kontroles un augstā riska dēļ nav jau pielaistas kļūdas.
Augsts	Vidējs	Augsts	<ol style="list-style-type: none"> 1) rekomendācijas par IKS uzlabošanu; 2) jāizvērtē, vai ir lietderīgi testēt kontroles vai veikt lielāka apjoma detalizētas pārbaudes.
Vidējs	Augsts	Augsts	Rekomendācijas IKS uzlabošanai. Testēšanai nav nozīmes, jo kontrole tiek novērtēta kā vāja.
Vidējs	Vidējs	Vidējs	Konkrētajā situācijā izvērtē, vai kontroles tiks testētas vai tiks veiktas liela apjoma detalizētas pārbaudes.
Vidējs	Zems	Zems	Pie vidēja sākotnējā riska kontrole ir pietiekama. Var veikt nelielu apjomu kontroles testus, pieņemtais lēmums ir jāpamato.
Zems	Augsts	Vidējs	Pie zema sākotnējā riska stingra kontrole nav nepieciešama, tā var būt vājāka, kā tas ir šinī gadījumā. Tomēr jābūt cieši pārliecinātam, ka sākotnējais risks tiešām ir zems. Kontroles testiem nav nozīmes, jo kontrole tika novērtēta kā vāja.
Zems	Vidējs	Zems	Kontroles testi netiek veikti, jo risks ir zems, iedibinātās kontroles ir pietiekamas un tām nav pārāk lielas nozīmes
Zems	Zems	Zems	Kontroles testi netiek veikti, jo risks ir zems, bet iedibinātās kontroles ir pat pārāk spēcīgas. Iespējama rekomendāciju sniegšana gadījumā, ja pret zemu risku ir pārāk spēcīgs nodrošinājums un nelietderīgi izlietoti resursi.

Piemērs – kvalitatīvais modelis

Paldies par uzmanību!

»» Jautājumi